

SOUČKOVÁ, M., GAVURA, J. a R. KITTA (eds.). 2015. TOP 5/2013 (slovenská literárna a výtvarná scéna 2013 v odbornej reflexii). Košice: FACE (Fórum alternatívnej kultúry a vzdelávania). 156 s. ISBN 978-80-89763-14-8.

Lukáš Makky; lukas.makky@gmail.com

TOP 5/ 2013 s podnázvom *slovenská literárna a výtvarná scéna 2013 v odbornej reflexii* predstavuje už štvrté pokračovanie antológie (resp. kolektívnej monografie) „*literárnovedných analýz a umenovedných prezentácií, interpretujúcich a hodnotiacich umelecké artefakty posledných rokov*“ (s. 7), ktoré nám prinášajú Marta Součková, Ján Gavura a Richard Kitta. Konceptiou publikácie je prezentovať cez analýzu päť najlepších počínov na scéne prózy, poézie a výtvarnej tvorby, resp. nových médií s odstupom dvoch rokov, ktorý je podľa zostavovateľov antológie dostatočne krátky na to, aby umelecký produkt zotrval v živej čitateľskej a kritickej reflexii, ale zároveň dostatočne dlhý na to, aby mali diela za sebou prvé hodnotenia a bolo možné odhadnúť ich možný prínos. V publikácii je aj preto prezentovaných pätnásť autorov, ktorí mohli mať a podľa všetkého aj mali výrazný dopad na formovanie kultúrneho života v r. 2013, s dôrazom na nasledujúce obdobie, a boli predmetom odbornej diskusie v ostatných rokoch.

Do úzkeho výberu literárnych počínov, ktoré sú cieľom literárno-kritických reflexií, alebo „hodnotiacich štúdií“ ako sú označené v *Predhovore*, sa dostalo päť prozaických textov: Marek Vadas: *Čierne na čiernom* (M. Součková), Pavel Vilikovský: *Prvá a posledná láska* (L. Machala), Edmund Hladký: *Nekróza* (D. Burdová), Stanislav Rákus: *Fáza uvoľnenia* (P. Markovič) a Ivana Dobráková: *Taxo* (M. Klapáková). Nie je predmetom predloženej recenzie hodnotiť výber literárnych diel, pretože literárna súťaž *Anasoft litera* ako istý arbiter inštitucionálneho charakteru a zloženie literárnych odborníkov, ktorí výber diel korigovali, je dostatočným garantom kvality selekcie.

V prozaickej sekcii sa stretávame s recenziami/kritikami jednotlivých literárnych počínov, ktoré v intenciách svojho vymedzenia hodnotia umelecký prínos, originalitu a inovatívnosť vybranej tvorby. Výnimku z uvedeného (akademického) žánrového rozvrstvenia predstavujú azda len Marta Součková (Marek Vadas: *Čierne na čiernom*, s. 10-17) a Pavol Markovič (Stanislav Rákus: *Fáza uvoľnenia*, s. 38-47), ktorí vo väčšej alebo menšej miere ponúkajú v úvode alebo v priebehu svojich príspevkov odbornú reflexiu tvorby vybraných autorov, ktorá je proporčne porovnateľná s recenznou časťou konkrétneho diela. Ich príspevie má charakter esejistického prehodenia a skúmania, resp. po formálnej stránke možno

hovorí o krátkych, ale kritických štúdiách. Všetci autori ponúkajú vyzreté a premyslené literárne kritiky v naozaj čitateľsky prístupnej a atraktívnej podobe, ktoré dávajú čitateľom tušiť, prečo boli dané texty vybrané. Je na teoretickej obci a literárnej kritike, aby sa potvrdili prognózy recenzentov a vybrané texty boli časom uznané za neodmysliteľnú súčasť slovenskej literárnej tradície.

Za najvýraznejšie poetické diela za rok 2013 boli zvolené: Róbert Bielik: *Akoby niekto nahlas mlčal* (I. Hostová), Marcela Veselková: *Identity* (M. Mitka), Zuzana Husárová: *lucent* (L. Šafranová), Katarína Kucbelová: *Vie, čo urobí* (J. Gavura) a Rudolf Jurolek: *Polné vety* (P. Trizna). Hodnotiť texty, ktoré posudzujú básnické zbierky, predovšetkým ak nejde o cykly básní, ale o básne, ktoré môžu a nemusia mať vnútornú prepojenosť, je oveľa zložitejšie. Obťažnosť pramení zo samotnej snahy unifikovať, interpretovať a správne reflektovať jednotlivé básne, ktorých recepcia, na rozdiel od prózy, nemusí byť uľahčená sujetovou linkou. Spomedzi „klasického“ kriticky reflexívneho rámca vynikajú predovšetkým texty Lenky Šafranovej (Zuzana Husárová: *lucent*, s. 80-90), Jána Gavuru (Katarína Kucbelová: *Vie, čo urobí*, s. 92-105) a len čiastočne aj text Mareka Mitku (Marcela Veselková: *Identity*, 70-78).

Lenka Šafranová sa rozhodla na príklade [...] *poetických vizualizácií*, ako znie podnázov zbierky *lucent*, ktorá iniciuje „*optické, akustické, kinetické a priestorové* [...]“ (Šafranová 2015, s. 80) vnímanie básnického diela rozanalyzovať a priblížiť problém recepcie a percepcie. V teoretickom náčrte upozorňuje, že recipient Husárovej textov by mal byť flexibilný, ochotný komunikovať aj na inom ako lingvistickom prístupe, ale predovšetkým by mal byť hravý. Zbierka *lucent* a spôsob ako autorka moduluje podnety, poskytli Šafranovej dostačujúci priestor na teoreticky vyhranené skúmanie vrstiev estetickej recepcie a prehodnotenie vzťahu „autor – čitateľ“.

Ján Gavura podobným spôsobom v úvode svojej reflexie nesleduje primárne básnickú zbierku, ale na jej pozadí skúma spoločenské problémy, ktoré autorku podnietili k napísaniu a jeho ako recenzenta a človeka istotne vnútorne znepokojujú. Gavura využíva tento priestor na vlastné literárne a spoločenským životom motivované pohoršené komentovanie, ktoré v reflexívnej podobe prenáša aj na Kucbelovej verše. Na druhej strane treba podotknúť, že autorka „to“ Gavurovi svojou priamou a ostrou prezentáciou krutej pravdy veľmi uľahčuje. Uvedená recenzia, či skôr reflexívne - interpretačná štúdia je sama osebe intenzívnou sondou do súčasnosti, ktorá okrem analytického prístupu k zbierke *Vie, čo urobí*, ponúka aj chirurgicky presný rez súčasnou spoločnosťou.

Najdiskutabilnejšou časťou štvrtého pokračovania projektu *TOP 5* je sekcia venovaná reflexii výtvarného umenia. V komparácii s literárnou sekciou (vlastne dvoma sekciami) rozsahom viditeľne zaostáva. Je síce viackrát avizované, že krátke eseje o výtvarnom a novom umení len „dopĺňajú“ literárne reflexie, ale tento výsledok je v priamom rozpore s avizovanou snahou poukázať na previazanosť literárneho a výtvarného umenia. Rozporuplne potom pôsobí aj intencia mapovania slovenskej scény, ktorá je „prisľúbená“ na obale publikácie. Táto skromná podoba výtvarnej sekcie pôsobí len ako sekundárna „obrazová príloha“ dopĺňajúca predošlý text. Ako prvok ozvláštnenia, ktorému nie je venovaná ani celá tretina rozsahu publikácie, ale ako prvok, ktorý doslova a do „kvapky farby“ ilustruje. Akoby autori textov nedostali dostatočný priestor a snažili sa len o úvahu „medailónového“ rozsahu. Význam, obsahovosť, idea a intenzita posolstva jedného obrazu, sochy, inštalácie alebo videoartu môže byť rovnako intenzívna, prepracovaná a štruktúrovaná ako výpoveď jednej básne, ale aj ako výpoveď celej básnickej zbierky. Vzhľadom na celospoločenský kontext a výrazný dopad by mal byť výtvarnému umeniu venovaný rovnomerný priestor s literatúrou. Hlavne ak je snahou zostavovateľov naozaj nadviazať dialóg medzi súčasným literárnym a výtvarným umením alebo dokonca aj vtedy, ak je snahou len „sledovať vzájomnú

korrespondenciu medzi súčasnou literatúrou a novými médiami [a – doplnil L. M.] pokryť čo najväčšiu plochu aktuálnej kultúrnej scény“ (2015 – obálka).

Ďalším kritickým bodom zostavenia tejto sekcie je preferencia košických mladých výtvarníkov, ktorých kvality sú síce všeobecne uznávané a nie je pochýb o ich význame, preto si aj zaslúžia pozornosť, ale v konečnom hodnotení je otázne, či výber piatich výtvarníkov z (špecificky vybraného regiónu) východného Slovenska dostatočne spĺňa kritérium piatich najreprezentatívnejších prezentácií v celoslovenskom kontexte. Cieľ celoslovenského kontextu je avizovaný zostavovateľmi v predhovore a je určujúcim kritériom pri výbere literárnych diel. Preto je otázne, prečo vo výtvarnom umení nebolo toto kritérium rovnako dominantné, aj keď posudzovať presah vybraných počínov by bolo diskutabilné.

Do výberu piatich najvýraznejších udalostí na scéne výtvarného umenia a nových médií sa dostali: Svetlana Fialová: *Postpunková párty* (M. Kudla), Radoslav Repický: *Repicture* (J. Migašová), Tomáš Džadoň: *Pamätník ľudovej architektúry* (J. Wollner: *Scénáre architektonických transformácií*), Erik Sikora: *Nová poetika mláky na vyslnenej lúke* (M. Keratová) a Radovan Čerevka: *Krajina trvalej slobody* (I. Moncoľová). Keďže výtvarné diela nie sú diferencované ako je tomu v prípade literárnej tvorby, je nutné povedať, že sú v publikácii prezentované dva počiny vizuálneho umenia (S. Fialová, R. Repický), dva prípady inštalácie (T. Džadoň, R. Čerevka) a jeden príklad ekologicky motivovaného videoartu (E. Sikora).

Z krátkych esejí koncepcne „vypadáva“ text Jana Wollnera, ktorý sám osebe prináša zaujímavé úvahy o architektúre, dokonca o špecificky architektonickom „konci umenia“, resp. „konci architektúry“, ale je vo veľmi voľnom vzťahu k jednému z „TOP 5“ projektov, ktorý mal aspoň v minimálnej miere reflektovať. Džadoňova konceptuálna inštalácia *Pamätník ľudovej architektúry*, ktorej umelecká výpoveď využíva naratív ľudovej architektúry v kontraste so „sídlikovou“ architektúrou bývalého režimu (a jeho záľube v pamätníkoch), by si zaslúžila cielene nasmerovanú reflexiu a odborné prehodnotenie. Inštalácia určite nemala byť len dodatkom inak zamýšľaného textu, aj keď v ňom figuruje ako vyústenie popisovaných východísk a tendencií.

TOP 5 predstavuje perspektívny projekt, ktorý má pred sebou priaznivú budúcnosť. Ide o publikácie, ktoré si zaslúžia podporu a ocenenie odbornej, ale aj širšej čitateľskej obce. Literárno-kritické príspevok pre čitateľskú verejnosť je nedoceneniteľné a v reflexívnej rovine odhaľuje možné významy, ktoré čitateľovu recepciu určite vo veľkej miere ovplyvnia. Publikácií, ktoré odhaľujú kvalitu a „veľkosť“ súčasného slovenského umenia a ešte sú ich schopné publiku sprostredkovať v takejto čitateľnej a atraktívnej podobe, rozhodne nie je nikdy dost. Je však nutné vyvážiť priestor venovaný literárnej reflexii a reflexii výtvarného umenia. Táto disproporcía aj napriek avizovanej a explicitne pomenovanej súvzťažnosti a snahe prekročiť „úzke hranice [...] oblastí, ktoré majú k sebe bližšie, než tomu nasvedčuje doterajšia odborná reflexia [...]“ (s. 7) je prekvapujúca a neadekvátne, ba čo viac, môže v čitateľovi vyvolať nepríjemný pocit menejcennosti vizuálneho umenia.

Mgr. Lukáš Makky, PhD.
Inštitút estetiky a umeleckej kultúry
FF PU v Prešove
lukas.makky@gmail.com

www.casopisespes.sk
